

МОВОЗНАВСТВО. ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

УДК 821. 163.2 – 1.09+929 Гайворонська
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/76-2-22>

Світлана НЕГОДЯЄВА,
orcid.org/0000-0002-1906-6646
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української та зарубіжної літератури
Луганського національного університету імені Тараса Шевченка
(Полтава, Україна) rovqueen@gmail.com

ПОЕТИКАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛІРИКИ ГАННИ ГАЙВОРОНСЬКОЇ ЗБІРКИ «ХОЧУ ДОДОМУ»

Ця розвідка є ілюстрацією зацікавлення науковиці дослідженням сучасної української поезії Луганицини на прикладі збірки поезій «Хочу додому» Ганни Гайворонської, спробою частково заповнити літературознавчий простір в аспекті вивчення ідіостилу письменниці в контексті доби. На матеріалі розкрито біографічні чинники, які вплинули на еволюцію індивідуального стилю авторки в останнє десятиліття й проаналізовано поетикальні особливості лірики на рівні зображально-виражальних, художньо-естетичних засобів, якими авторка будує простір збентеженого, роззубленого сучасника на початку XXI століття.

Розглянуто авторську концепцію побудови двох циклів збірки «Полинові вітри» та «Хатинка осені»; структуротворчі чинники еволюції світоглядних позицій ліричного героя-сучасника, якого спіткала війна; особливості змаювання опозиційних мотивів (добра / зла, миру / війни, любови / ненависті, щастя / нещастя, радості / горя тощо) як характеротворчих складових; засоби метафоризації пошуку себе: вибору манери поведінки, шляху розв'язання проблем та шляху до духовного зміцнення, заснованого на загальнолюдських законах. Значна увага у статті відведена з'ясуванню образної природи художньої системи авторки. Визначено, що домінуючим є образ рідної землі, Донбасу, на рівні зорових пейзажів, у творенні яких велике значення набуває символіка сонячного світла.

Звернено увагу на роль інтертекстуальних складових вічних мотивів у якості філософських кодів, які є провідними чинниками на рівні світоглядної та образотвірної основи поезики художніх творів, їх проблематики та тематики.

Оскільки ця розвідка не претендує на вичерпність зазначеної проблеми, а лише окреслює концептуальні тенденції розвитку української сучасної лірики, актуальних проблем літературознавства, сподіваємось, що цей погляд – це не готовий рецепт осягнення творчості Ганни Гайворонської. Безперечно, він спродукує численні інтерпретаційні візії в ракурсі науково-методологічної думки і стане предметом критичних дискусій.

Ключові слова: лірика, поетика, контекст, ідіостиль, Ганна Гайворонська, Луганицина.

Svitlana NEHODIAIEVA,
orcid.org/0000-0002-1906-6646
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Ukrainian and Foreign Literature
Luhansk Taras Shevchenko National University
(Poltava, Ukraine) rovqueen@gmail.com

POETIC FEATURES OF THE LYRICS FROM THE ANTHOLOG “I WANT TO GO HOME” BY HANNA HAIVORONSKA

This research is an illustration of the scientist's interest in the study of modern Ukrainian poetry of the Luhansk region, as illustrated by the anthology of poems “I want to go home” by Hanna Haivoronska. It is an attempt to fill partially the literary space in the aspect of studying the writer's idiosyncrasy within the context of the era. The material reveals the biographical factors that influenced the evolution of the author's individual style in the last decade and analyzes the poetic features of the lyrics at the level of pictorial and expressive, artistic and aesthetic means which the author uses to build the space of a confused, disoriented contemporary at the beginning of the XXI century.

It was considered the author's concept of the construction of two cycles of the anthology “Wormwood Winds” and “Autumn's Hut”; structuring factors of the evolution of worldview positions of a contemporary lyrical hero who was beset by the war; peculiarities of depicting oppositional motives (good / evil, peace / war, love / hate, happiness / unhappiness, joy / grief, etc.) as character-forming components; means of soul-searching metaphorization: choosing a manner of behavior, a way to solve problems and a way to spiritual strengthening based on universal human laws. Considerable

attention in the article is dedicated to clarifying the figurative nature of the author's artistic system. It was determined that the image of the native land, Donbass, is dominant at the level of visual landscapes, in the creation of which the symbolism of sunlight acquires great importance.

Attention is drawn to the role of intertextual components of eternal motifs as philosophical codes, which are the leading factors at the level of the worldview and image-creating basis of the poetics of fiction works, their problems and subject-matter.

Since this research does not pretend to be exhaustive of the mentioned problem, but only outlines the conceptual trends of the Ukrainian modern lyrics development, current problems of literary studies, we hope that this view is not a ready-made recipe for understanding the works by Hanna Haivoronska. Undoubtedly, it will entail numerous interpretive visions in the perspective of scientific and methodological idea and will become the subject of critical discussions.

Key words: lyrics, poetics, context, idiostyle, Hanna Haivoronska, Luhansk region.

Постановка проблеми. Сучасна українська література демонструє загальні напрями розвитку літератури як виду мистецтва слова у світовому контексті. Зацікавлення письменниками тематикою сьогодення свідчить про вихід авторських екзистенцій із сучасного геополітичного кризового стану в державі та усвідомлення ними власної місії – бути об'єктивним літописцем світової перебудови. Незважаючи на посилену увагу до проблем вивчення регіональної літератури в сучасний період про пріоритетність власного, близького в літературі залишається проблемою актуальною й мало дослідженою. Культурологічний локалізований простір, до яких відноситься Луганщина, сформував за останні три десятиліття методологічно потужну філологічну дослідницьку школу (В. Дмитренко, О. Галич, О. Бровко, І. Бойцун, С. Негодяєва, Л. Нежива, О. Неживий, Т. Пінчук, О. Скиба, Н. Таран, Н.Філоненко та ін.), надбання якої треба зберегти, продовжити розвивати й пропагувати в умовах вимушеного переселення з окупованих територій в інші регіони України та країни.

Аналіз дослідження спровокували останні події в країні й недостатність уваги науковців до художнього контенту Ганни Гайворонської. У центрі наших наукових зацікавлень опинилась сучасна лірика авторки родом з Харківщини, яка все своє свідоме життя прожила на Луганщині. У періодиці висвітлювались критичні погляди щодо творчості поетки в доробках А. Гайворонського, М. Малахути, В. Хоменко, А. Романенко, С. Сокирського, І. Тимофєєва та ін. Відомий літературний поет і критик Дмитро Павличко охарактеризував свого часу її творчість так: «Поезія Ганни Гайворонської сягає вершин Миколи Руденка і Ліни Костенко, але в неї ще такий могутній творчий потенціал, що я лише можу собі уявити, скільки чудової поезії ще подарує нам за своє життя ця творча особистість» (Гайворонська, 2023). Окремої уваги для конструювання логіки нашої розвідки мають погляди В. Дмитренко, яка з'ясувала особливості рецепції образу Луганська у творчості письменниці (Дмитренко, 2011: 218–224; Дмитренко, 2013: 22–27).

Логіка нашого дослідження передбачає визначення й терміну «Поетика» (з грец.: майстерність творення) – наука про систему зображально-виражальних засобів у письменстві та будову літературних творів. [...] Часто термін «Поетика» вживається на позначення сукупності художньо-естетичних та стилістичних засобів художнього, зокрема літературного, явища, школи, стильової тенденції чи напряму, ідіостилу, конкретного твору» (Ковалів, 2007: 233–236). У статті цей термін вживатимемо на позначення зображально-виражальних, художньо-естетичних особливостей ідіостилу поетеси на мотивотворчому рівні його прочитання.

За мету нашої роботи ми свідомо обрали дослідження поетикальних особливостей лірики Ганни Гайворонської, яка зображально-виражальними, художньо-естетичними засобами будує простір збентеженого, розгубленого сучасника на початку ХХІ століття. Об'єктом дослідження стали поезії її останньої збірки «Хочу додому» (Гайворонська, 2024). Ця розвідка є спробою частково заповнити літературознавчий простір в аспекті вивчення ідіостилу письменниці в контексті доби.

Виклад основного матеріалу. Ідіостиль поетеси формувався на зламі тисячоліть під впливом кращих зразків класичної української літератури. Вона згадує: «Я навчалась у російських класах і навіть не могла розмовляти українською. Але в мене вся рідня з діда-прадіда – українці. Ото приїду в село – а вони українською розмовляють, українські пісні співають. І до мене у 25 років прийшло усвідомлення, що я українка і маю розмовляти українською. А вірші я писала з дитинства, десь із восьми років – російською. У 25-ть я почала вивчати українську мову за словниками. Дуже багато їх було в мене – російсько-українські, українсько-російські, тлумачні, орфографічні... На початках мені настільки важко було писати українською – як цеглу таскати. Напишеш рядок, вистроїш його українською мовою, дивишся: там наголос не так, там закінчення не підходить...

Видалася десь у 32 роки. Українською. «Перший поцілунок» – у 1988 році. А в 89-му мене за цю книжечку прийняли до Спілки письменників України. Спочатку було важко, але потім я вступила на Факультет журналістики Київського університету, і там уже набралась рідної мови» (Бублик, 2023).

З 1992 по 1999 рік вона була засновником, видавцем і редактором (одноосібно) української літературно-мистецької газети «Кам'яний брід» на 8 шпальтах. «На той час в Луганську були закриті всі україномовні часописи і Ганна Гайворонська, видавала українську газету, яку ніхто не фінансував, а навпаки партійно-советська номенклатура всіляко намагалася часопис знищити. Кошти на видання вона шукала сама по всьому світу. Візитівкою Луганщини стали рядки Ганни Гайворонської: «Луганщина! Світанок України. Земля моя й земля моїх батьків...» (Коваленко, 2023). Сьогодні Ганна Гайворонська є авторкою 14-ти поетичних збірок, і тема маленької батьківщини – одна із провідних у її творчості, домінуючими мотивами якої виступають почуття любові до рідного краю, до неповторної краси природи Луганщини та Кременщини.

Лірику заявленої для аналізу збірки «Хочу додому», написану за два роки повномасштабної війни, авторка систематизувала двома циклами. Перший «Полинові вітри» присвячений відображенню реалій сучасної війни, яка «розкидала українців по всьому світу, які тужать за рідним краєм, за своєю домівкою, за сімейними реліквіями, за стежиною до річки. Це болючі сторінки воєнних буднів, які вже стали історією». Другий цикл книжки «Хатинка осені» «на противагу першій, спокійна і врівноважена, як мирне життя. В ньому зібрані пейзажна, інтимна і філософська поезія, вчитуючись в яку, читач потрапить в чаруючий і захоплюючий світ краси і мудрого слова» (Гайворонська, 2024). Таке антитезне побудування збірки – це провідний структуротворчий чинник лінійної еволюції світоглядних позицій сучасника, якого спіткала війна; опозиційні мотиви (добра / зла, миру / війни, любові / ненависти, щастя / нещастя, радості / горя тощо) як характеротворчий модус еволюції ліричних героїв і героїнь; засіб метафоризації пошуку себе: вибору манери поведінки, шляху розв'язання проблем та шляху до духовного зміцнення, заснованого на загальнолюдських законах.

Основна форма лірики першого циклу – спогади, страждання, мрії української душі в жорстокі часи війни. Більшість з них – це присвяти реаліям і людям, які формують в авторській свідомості власний міф про батьківщину і Батьківщину

сьогодення: «Луганщині», «Коли війні більше двох років», «Народе мій! Ти маєш бути!», «Полинові вітри», «День Незалежності із присмаком печалі», «Моя Кременна», «Українській мові», «В моєму домі», «Все неодмінно кінчається», «Ми зерня Боже», «Не бійся радіти», «Чужа», «Життя одне» та інші.

Культивуючи теми самотності, зради, розгубленості, поетеса змальовує екзистенційний мотив відчуження, з яким зіштовхнувся сьогодні кожен в нашій країні. Метафоричною триадою чужа / переселенка я / викапана деревина авторка підкреслює трагічність і наслідки будь-якого вимушеного переселення: «Не протягнути вже руки. / Чи я іще зазеленію? / Душа з прозорістю ріки, / На чужині також міліє» (Гайворонська, 2024: 22).

Поезії письменниці, навіть трагічні, пройняті світлом, Сонцем як символом надії на перемогу правди і любові у всіх її проявах. Образ Сонця – символ Всевидячого божества, Вищої космічної сили, центру буття та інтуїтивного знання, осяяння, слави, величі, правосуддя, Матері Світу, Центру, Бога-отця, Христа – традиційний у художній рецепції авторки. Промовистою в цьому аспекті постає поезія «Затоптане сонце» з присвятою «Деякі люди живуть на землі і топчуть сонце», сказаною другокласницею Анною. Лірична героїня не може сприйняти жорстокість, яка загання людей у підвали, яка вигання з власних домівок, не дає просто жити і радіти Сонцю. Ця лірика-молитва за прозріння осліплених жагою крові і люблячих життя людей, усіх, кому треба будувати, а не руйнувати цей світ: «Є люди, які аж світяться від доброти, / в них завжди буяє літо. / Сонце! Затемнений люд прости, / що витоптує в тобі світло» (Гайворонська, 2024: 26). У ліриці «Здрастуй, сонце!» образ Сонця ототожнено з образом рідної землі: «Перші слова українського полоненого, / який ступив на рідну землю. / Сонце! / Я вдома. Я в Україні» (Гайворонська, 2024: 48).

Провідним мотивом поезій цього циклу є образ Донбасу у всій його первозданній природній красі та гармонії. У поетки ми даремно шукатимемо традиційних прикмет цього регіону, її погляд у зображенні батьківщини нетрадиційний і незвичайний, що зберіг в пам'яті рідні образи, картини, пейзажі: Луганщина, Дубовий гай, Сіверський Дінець, Кременна, с. Новоселівка, степи Дикого Поля, степова рослинність, ліси, птахи – це ті незамінні чинники, до яких ще є надія повернутись. Майстерне володіння словом дозволяє авторці створити символічний образ рідного краю, сповнений глибокого філософсько-узагальнюючого змісту: «Нам чужого не треба ніяк. / Нам,

аби на столі паляниця, / Молоко, або свіжий кисляк / І щоб вільні, «як божі птиці» (Гайворонська, 2024: 64).

Письменниця самовіддано любить землю, яка подарувала їй таку спадщину. Про свою любов говорити всує не прийнято, вона розуміється сама собою. Раніше в одній із своїх поезій Ганна Гайворонська назвала себе «біла ластівка Донбасу. Я не така, як чорні ластівки», поставивши за творче кредо програмну установку на недекларативність виявлення почуттів. Її любов до Донбасу щиріша, бо вона у спогадах про батьків, полиновий степ, собаку, kota, що залишились удома, про яблука й бабусині пиріжки. Як згадувала на одній із літературних зустрічей письменниця, «Луганщина асоціюється з безмежними степами, таких степів, як на Луганщині, мабуть, не має ніде. Провальські степи... Пам'ятаю, коли Василь Голобородько ще жив в Адріанополі Перевальського району, ми з чоловіком приїжджали в гості до його родини, і дивилася я на ці степи – така краса, таке безмежжя, не видно ні кінця ні краю, лише жайворонки в небі. І пахнуть ці степи чебрецем... Її неможливо нічим замінити, може, десь є й гарніші і багатші області, міста та села, закордони, але все не те. І степи, і полини, і ліси, і моя Луганщина для мене – це все» (Коваленко, 2023).

Для письменниці поетична мова має бути такою ж точною, як мова закону. Поза точністю слова говорити про збагачення мови і її розвиток безглуздо. Побуває думка, що сьогодні життя таке складне, а почуття людини такі суперечливі й хаотичні, що їх неможливо передати ясно і точно, і це зумовлює зашифрованість, туманність і приблизність мови сучасної поезії. Для творчої особистості все це – лише намагання приховати авторське невміння працювати над словом. Не про все можна висловитись ясно, але точно – обов'язок авторки, вона – поетка, а не версифікатор. Ми живемо в епоху фальшивих цінностей, коли такі поняття, як гармонійність, краса і мудра простота серйозно вже навіть не сприймаються, та і саме відношення до української мови на території інтернаціонального Донбасу настільки полемічне, що хвилює багатьох україномовних письменників. Для Ганни Гайворонської – це не риторичне питання: «А мова рідна – не лише слова. / Не просто літери холодні і байдужі. / Це код народу, що під серцем дозріває, / Дух нації і поступ її дужий» (Гайворонська, 2024: 15).

На відміну від першого циклу громадянської лірики другий цикл книжки «Хатинка осені» презентує пейзажну, філософську, інтимну поезію, яка змальовує відродження скаліченої душі пись-

менниці. Поезії «Хатинка осені», «Дощі, що грають на цимбалах», «Нота Бога», «А соловей співав», «Білий вальс», «Троянди на снігу», «Коли душа цілується з душею», «Де живе тиша?», «Що таке щастя?», «Поцілунок часу» та інші змальовують неухраховані дрібниці, з яких складається справжнє життя. Цей цикл – своєрідні рефлексії власного переосмислення реалій буття, власне рекомендована терапія щодо лікування посттравматичного синдрому переселенця. Так, у поезії «Життя складається з дрібниць» поетка до таких дрібниць зараховує щоденні справи і клопоти про дітей, склянку чаю, лежання горілиць, відпочинок від уваги інших, жито, диво-квіти, передчуття нових ілюзій, літературну творчість тощо. І висновує про поетичне призначення: «Я аркуш білий, наче сніг, / своїми списую слідами», яке залишить пам'ять для нащадків поетки-літописиці доби.

Філософсько-медитативний триптих «Три пристрасті» презентує авторську рецепцію складників сповненої щастям особистості за концепцією Рассела Бертрана, який зазначав, що все його «життя пронизували три пристрасті, прості, але нездоланні у своїй могутності: спрага до кохання, тяжіння до знань, болісне почуття до страждання людства». Проте, у авторки жага кохання – це не лише жага інтимних людських почуттів, іноді нероздільних, кохання – це найвища цінність, яку варто заслужити, помітити, розпізнати, цінувати, це любов до Всевишнього. Жага до знань – це не лише пізнання світу, нові відкриття, удосконалення себе самого, це – пізнання Бога, уміння вчитися жити за Його заповідями. Співстраждання – це жертвовність і велика цінність, на яку здатен не кожний, бо вона може шкодити самому собі: «У співстражданні ми подібні до Ісуса. / А я подібна до метелика без крил / І до вітрильника у морі без вітрил, / бо співстраждаючи, втрачаю щось у душі» (Гайворонська, 2024: 120). Ця та інші поезії демонструють використання інтертекстуальних складових у доробку авторки (ремінісценцій, алюзій, перифраз вічних мотивів, зокрема біблійних) у якості філософських кодів, які є провідними чинниками на рівні світоглядної та образотвірної основи поезики художніх творів, їх проблематики та тематики.

Висновки. Як бачимо, авторська концепція світобудови як інформаційної реальності відповідає тим креативним ідеям синтезу традиційного й нетрадиційного в зображенні дійсності, що базуються на інваріантності та альтернативності шляхів розвитку законів мистецтва. Письменницький паралелізм сучасне / минуле на прикладі проаналізованої збірки поезій Ганни Гайворонської поступово вимальовують позицію мислячого

реципієнта: лише краса людської душі, заснована на історичній пам'яті, є сутністю існування. Поезія насичена чистим ліризмом, любов'ю до природи, світу, далека від суспільних догм. Світ ліричних героїв – це внутрішнє світовідчуття, яке не може існувати поза межами зовнішніми, соціальними чинниками, бо середовище зі своєю концепцією впливає на особистість, її психічний стан, викликає відповідні їй реакції, дії, рефлексії. Авторка не соромиться бути простою в своєму відображенні реалій буття, головне – бути почутою. Як згадувала письменниця, «Вперше Білою ластівкою Донбасу мене назвав кореспондент республіканського радіо в Луганській області, Олександр Кошак, коли брав у мене інтерв'ю. Тоді він казав, що я не така, як звичайна людина, як звичайна поетеса. Він казав, що у мене попереду

біле, чисте небо» (Коваленко, 2023). І заявлена в розвідці збірка недаремно завершується словами декларативної поезії-пам'ятника «Летюча біла ластівка Донбасу»: «Але у хвилях неба. Там, за часом. / Я прошу, щоб згадали ви мене, / Серпневим сонцяєйним днем / ЛЕТЮЧУ / БІЛУ / ЛАСТІВКУ / ДОНБАСУ» (Гайворонська, 2024: 129).

Ця розвідка не претендує на вичерпність зазначеної проблеми, а лише окреслює концептуальні тенденції розвитку сучасної української поезії авторів старшого покоління, яких формувала інша епоха, та сучасних проблем літературознавства. Поєднання стильових, ідеологічних, жанрових, зображальних поетичних елементів лірики Ганни Гайворонської продукує численні інтерпретаційні значення, що стануть, сподіваємося, предметом критичних дискусій в аспекті аналітики її ідіостилу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бублик М. Укрінформ Ганна Гайворонська, поетеса, переселенка. Ми не біженці, ми – лічозорики... <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3548152-ganna-gajvoronska-poetesa-pereselenka.html> (дата звернення: 21.06.2024).
2. Гайворонська Ганна. Хочу додому. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2024. 136 с.
3. Гайворонська Ганна: спогади про Дмитра Павличка. URL : <https://krm.lg.ua/novyny/992-hanna-hayvoronska-spohady-pro-dmytra-pavlychka.htm> (дата звернення: 05.06.2024).
4. Дмитренко В. І. Реалізація Луганської теми у творчості Михайла Матусовського й Ганни Гайворонської. Вісник ЛНУ ім. Т. Шевченка. № 3(214), Ч. II. 2013. С. 218-224.
5. Дмитренко В. І. Луганщина у творчості Ганни Гайворонської. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. № 2 (261), Ч. I, 2013. С. 22-27.
6. Коваленко К. Поетична душа Луганщини: Ганна Гайворонська про війну та вірші. URL : <https://tribun.com.ua/uk/105120-poetichna-dusha-luganshini-ganna-gajvoronska-pro-vijnu-ta-virshi> (дата звернення: 19.06.2024).
7. Літературознавча енциклопедія: у двох томах. Т. 2. / Авт. – уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : Академія, 2007. 624 с.

REFERENCES

1. Bubyk, M. Ukrinform Hanna Haiivovornska, poetesa, pereselenka. My ne bizhetsi, my – lichozoryky... [Ukrinform Hanna Haiivovornska, poet, resettler. We are not refugees, but star-gazers...]. <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3548152-ganna-gajvoronska-poetesa-pereselenka.html> (inquiry date: 21.06.2024) [in Ukrainian].
2. Haiivovornska, H. (2024). Khochu dodomu [I want to go home]. Vinnytsia: TVORY, 136 [in Ukrainian].
3. Haiivovornska, H.: Spohady pro Dmytra Pavlychka [Memories of Dmytro Pavlychko]. URL: <https://krm.lg.ua/novyny/992-hanna-hayvoronska-spohady-pro-dmytra-pavlychka.html> (inquiry date: 05.06.2024) [in Ukrainian].
4. Dmytrenko, V. Realizatsiia Luhanskoiu temy u tvorchosti Mykhaila Matusovskoho i Hanny Haiivovorskoi [Implementation of Luhansk topic in the works by Mykhailo Matusovskyy and Hanna Haiivovornska]. *Visnyk LNU im. T. Shevchenka – Bulletin of LNU named after Taras Shevchenko, Issue 3 (214), p. II*, 218-224 [in Ukrainian].
5. Dmytrenko, V. (2013). Luhanshchyna u tvorchosti Hanny Haiivovorskoi [Luhanshchyna in the works by Hanna Haiivovornska]. *Visnyk LNU im. T. Shevchenka – Bulletin of LNU named after Taras Shevchenko, issue 2 (261), p. I*, 22-27 [in Ukrainian].
6. Kovalenko, K. Poetychna dusha Luhanshchyny: Hanna Haiivovornska pro viinu ta virshi [Poetic soul of Luhansk region: Hanna Haiivovornska about the war and poems]. URL: <https://tribun.com.ua/uk/105120-poetichna-dusha-luganshini-ganna-gajvoronska-pro-vijnu-ta-virshi> (inquiry date: 19.06.2024) [in Ukrainian].
7. Kovaliv, Yu. (2007). Literaturoznavcha entsyklopediia: u 2 t. [Encyclopedia of Literary Criticism: in 2 v.]. Vols. 2. Kyiv: Akademiia, 624 [in Ukrainian].